

Konvensjon om barns rettigheter

Distr.: Generell
17. april 2013

Original: Engelsk

Komitéen for barns rettigheter

Generell kommentar nr. 17 (2013) om barnets rett til hvile, fritid, lek, fritidsaktiviteter, kulturliv og kunstnerisk virksomhet (art. 31)*

* Vedtatt av komitéen på dens 62. møte (14. januar til 1. februar 2013).

Innhold

	<i>Paragrafer</i>	<i>Side</i>
I. Innledning	1–6	3
II. Mål 7.....3		
III. Betydningen av artikkel 31 i barns liv.....	8–13	4
IV. Juridisk analyse av artikkel 31	14–15	5
A. Artikkel 31, paragraf 1.....	14	5
B. Artikkel 31, paragraf 2.....	15	7
V. Artikkel 31 i konvensjonens større sammenheng.....	16–31	7
A. Forbindelser med de generelle prinsippene i konvensjonen	16–19	7
B. Forbindelser med andre relevante rettigheter.....	20–31	8
VI. Skape sammenheng for realisering av artikkel 31.....	32–47	10
A. Faktorer for et optimalt miljø.....	32	10
B. utfordringer som skal tas opp i realiseringen av artikkel 31	33–47	11
VII. Barn som krever spesiell oppmerksomhet for å realisere rettighetene sine under artikkel 31	48–53	15
VIII. Statenes forpliktelser	54–59	17
IX. Formidling.....	60–61	22

I. Innledning

1. Betydningen av lek og rekreasjon i livet til alle barn har lenge vært anerkjent av det internasjonale samfunnet, noe som gjenspeiles i kunngjøringen i Erklæringen om barnets rettigheter fra 1959: «Barnet skal ha full mulighet til lek og rekreasjon [...]; samfunnet og det offentlige skal søke å fremme utnyttelse av denne retten» (art. 7). Denne kunngjøringen ble ytterligere styrket i FNs konvensjon om barnets rettigheter (konvensjonen) fra 1989, som eksplisitt sier i artikkel 31 at «Partene anerkjenner barnets rett til hvile og fritid og til å delta i lek og fritidsaktiviteter som passer for alderen til barnet og til å fritt delta i kulturliv og kunstnerisk virksomhet.»

2. Basert på sine vurderinger av gjennomføringen av barns rettigheter i henhold til konvensjonen, er komitéen imidlertid betenkt over den dårlige anerkjennelsen som er gitt av statene til rettighetene i artikkel 31. Dårlig anerkjennelse av deres betydning i livene til barn resulterer i mangel på investeringer i egnede bestemmelser, svakt eller ikke-eksisterende beskyttende lovverk og usynlighet av barn i nasjonal og lokal nivåplanlegging. Generelt, der hvor investeringen er foretatt, er det i tilbudet av strukturerte og organiserte aktiviteter, men like viktig er behovet for å skape tid og rom for barn til å engasjere seg i spontan lek, rekreasjon og kreativitet, og å fremme samfunnsmessige holdninger som støtter og oppmuntrer til slik aktivitet.

3. Komitéen er særlig bekymret for vanskelighetene som møtes av bestemte kategorier av barn i forhold til trivsel og like vilkår for de rettigheter som er fastsatt i artikkel 31, spesielt jenter, fattige barn, barn med funksjonshemninger, urfolksbarn og barn som tilhører minoriteter, blant andre.

4. Videre har dyptgripende endringer i verden stor innvirkning på barns muligheter til å benytte de rettighetene som er fastsatt i artikkel 31. Den urbane befolkningen, spesielt i utviklingsland, øker betydelig, det gjør også vold over hele verden i alle dens former – hjemme, på skoler, i massemedia og i gatene. Implikasjonene, sammen med kommersialisering av leketilbudene, er med på å påvirke hvordan barna deltar i rekreasjon, samt i kulturelle og kunstneriske aktiviteter. For mange barn i både rike og fattige land, gjør barnearbeid, husarbeid og økte utdanningskrav at tiden til å utnytte disse rettighetene er mindre.

5. Denne generelle kommentaren er utviklet for å møte disse bekymringene, heve profilen, bevisstheten og forståelsen blant stater om den sentrale stillingen til rettighetene i artikkel 31 i livet og utviklingen til alle barn, og å oppfordre dem til å utdype tiltak for å sikre gjennomføringen. Rettighetene i artikkel 31 har universell anvendelse i mangfoldet av lokalsamfunn og samfunn i verden, og respekterer verdien av alle kulturelle tradisjoner og former. Alle barn skal kunne nyte godt av disse rettighetene uansett hvor han eller hun bor, uansett hans eller hennes kulturelle bakgrunn, eller foreldrenes status.

6. Denne generelle kommentaren berører bare spørsmålet om sport i ytterkantene, siden det er et stort spørsmål i seg selv. I forhold til kulturlivet fokuserer den generelle kommentaren primært på forhold knyttet til skapende og kunstneriske aktiviteter, snarere enn den bredere definisjonen som gis i artikkel 30 om barnets rett til å nyte godt av sin egen kultur.

II. Mål

7. Denne generelle kommentaren prøver å øke forståelsen for betydningen av artikkel 31 for barnas trivsel og utvikling; å sikre respekt for og anvendelsen av rettighetene i

henhold til artikkel 31, samt andre rettigheter i konvensjonen, og å markere implikasjonene for fastsettelsen av:

(a) Påfølgende forpliktelser til statene i utarbeidelsen av alle gjennomføringstiltak, strategier og programmer rettet mot realisering og full gjennomføring av de rettigheter som er fastsatt i artikkel 31;

(b) Rollen og ansvaret til privat sektor, blant annet selskaper som arbeider i områdene rekreasjon, kulturelle og kunstneriske aktiviteter, samt sivilsamfunnsorganisasjoner som tilbyr slike tjenester for barn;

(c) Retningslinjer for alle personer som arbeider med barn, inkludert foreldre, om alle handlinger foretatt i området lek og rekreasjon.

III. Betydningen av artikkel 31 i barns liv

8. Artikkel 31 må forstås helhetlig, både i form av dens bestanddeler og sitt forhold til konvensjonen i helhet. Hvert element av artikkel 31 er gjensidig knyttet sammen og forsterket, og når de blir utført i praksis, beriker de barns liv. Sammen beskriver de vilkårene som er nødvendige for å beskytte barndommens unike og utviklende egenart. Realisasjonen av dem er av grunnleggende betydning for kvaliteten til barndommen, barns rett til optimal utvikling, til å fremme motstandsdyktighet og til realisering av andre rettigheter. Faktisk skaper miljøer der lek og rekreasjonsmuligheter er tilgjengelige for alle barn betingelsene for kreativitet; muligheter til å utøve kompetanse gjennom selvstartet lek forbedrer motivasjon, fysisk aktivitet og kompetanseutvikling; å bli involvert i kulturliv beriker leken samhandling; hvile sørger for at barn har den nødvendige energien og motivasjonen til å delta i lek og kreativ aktivitet.

9. Lek og rekreasjon er viktige for helsen og trivselen til barn, og fremmer utviklingen av kreativitet, fantasi, selvtillit, mestringstro, samt fysiske, sosiale, kognitive og emosjonelle styrker og ferdigheter. De bidrar til alle aspekter av læring;¹ de er en form for deltakelse i hverdagslivet og er av egenverdi for barnet, bare i forhold til den nytelsen og gleden de fører til. Resultater fra forskning viser at lek også er sentralt i barns spontane driv etter utvikling, og at det har en betydelig rollen til utviklingen av hjernen, særlig i de første årene. Lek og rekreasjon legger til rette for barns evne til å forhandle, gjenvinne følelsesmessig balanse, løse konflikter og ta beslutninger. Gjennom å engasjere seg i lek og rekreasjon, lærer barn ved handling; de utforsker og opplever verden rundt dem, eksperimenterer med nye ideer, roller og erfaringer og lærer på den måten å forstå og konstruere sin sosiale posisjon i verden.

10. Både lek og rekreasjon kan finne sted når barn er på egenhånd, sammen med jevnaldrende eller med støttende voksne. Barns utvikling kan støttes av kjærlige og omsorgsfulle voksne som forholder seg til barn gjennom lek. Deltakelse med barn i lek gir voksne unik innsikt og forståelse i barnets perspektiv. Det bygger respekt mellom generasjoner, bidrar til effektiv forståelse og kommunikasjon mellom barn og voksne, og gir muligheter til å gi veiledning og stimulans. Barn drar nytte av fritidsaktiviteter som involverer voksne, inkludert frivillig deltakelse i organisert idrett, lek og andre fritidsaktiviteter. Imidlertid er fordelene reduserte, særlig i utviklingen av kreativitet, lederskap og lagånd, hvis kontrollen fra voksne er så gjennomgripende at den undergraver barnets egen innsats for å organisere og gjennomføre sine lekeaktiviteter.

¹ UNESCO, *Utdanning for det 21. århundret: problemstillinger og muligheter* (Paris, 1998).

11. Engasjement i et samfunns kulturliv er en viktig del av barnas følelse av tilhørighet. Barn arver og opplever det kulturelle og kunstneriske livet til sin familie, samfunnet og sine fellesskap, og oppdager gjennom denne prosessen sin egen følelse av identitet, og bidrar i sin tur til stimulering og bærekraft i kulturlivet og tradisjonell kunst.

12. I tillegg reproducerer, endrer, oppretter og overfører barn kultur gjennom sin egen fantasifulle lek, sanger, dans, animasjon, historier, maling, spill, gateteater, dukketeater, festivaler og så videre. Mens de oppnår forståelse for det kulturelle og kunstneriske livet rundt dem fra voksne og jevnaldrende, overfører og tilpasser de dets mening gjennom sin egen opplevelse av generasjonsskifte. Gjennom samhandling med jevnaldrende oppretter og overfører barn sitt eget språk, lek, hemmelige verdener, fantasier og andre kulturelle kunnskaper. Barns lek genererer en «barndomskultur», fra spill i skolen og i skolegården til urbane aktiviteter som å spille klistrekluser, friløping, gatekunst og så videre. Barn er også i forkant i bruk av digitale plattformer og virtuelle verdener for å etablere nye former for kommunikasjon og sosiale nettverk, der ulike kulturmiljøer og kunstneriske former blir smidd. Deltakelse i kulturelle og kunstneriske aktiviteter er nødvendige for å bygge barnas forståelse, ikke bare for sin egen kultur, men også andre kulturer, siden det gir muligheter for å utvide sin horisont og lære av andre kulturelle og kunstneriske tradisjoner, og dermed bidra til gjensidig forståelse og verdsettelse av mangfold.

13. Til sist er hvile og fritid viktig for barnas utvikling som det grunnleggende om ernæring, bolig, helsetjenester og utdanning. Uten tilstrekkelig hvile vil barna mangle energi, motivasjon og fysisk og mental kapasitet til meningsfull deltakelse og læring. Mangel på hvile kan ha en irreversibel fysisk og psykologisk effekt på utvikling, helse og trivsel for barn. Barn trenger også fritid, definert som tid og rom uten forpliktelser, underholdning eller stimulans, som de kan velge å fylle så aktivt eller passivt som de ønsker.

IV. Juridisk analyse av artikkel 31

A. Artikkel 31, paragraf 1

14. Statene anerkjenner barnets rett til:

(a) **Hvile:** Retten til hvile krever at barn gis tilstrekkelig pusterom fra jobb, utdanning eller anstrengelse av noe slag, for å sikre optimal helse og velvære. Det krever også at de får mulighet for tilstrekkelig søvn. For å oppfylle retten til både fri fra aktivitet og til tilstrekkelig søvn, må det tas hensyn gis til barns gradvise utvikling og deres utviklingsbehov.

(b) **Fritid:** Fritid viser til tiden der lek eller rekreasjon kan finne sted. Det defineres som fritid som ikke innebærer formell utdanning, arbeid, ansvar hjemme, å yte til andre livsnødvendige funksjoner, eller delta i aktivitet styrt fra utenfor den enkelte. Med andre ord er det i stor grad tid som kan brukes som barnet ønsker.

(c) **Lek:** Barns lek er enhver oppførsel, aktivitet eller prosess satt i gang, styrt og strukturert av barna selv; den finner sted når og hvor mulighetene oppstår. Omsorgspersoner kan bidra til å skape miljøer der lek foregår, men lek i seg selv er ikke-obligatorisk, drevet av indre motivasjon og foretatt for sin egen skyld, snarere enn som et middel til et mål. Lek innebærer utøvelse av autonomi, fysisk, mental eller emosjonell aktivitet, og har potensial til å anta et uendelig antall former, enten i grupper eller alene. Disse formene vil endre seg og tilpasses i løpet av barndommen. De viktigste kjennetegnene ved lek er moro, usikkerhet, utfordring, fleksibilitet og ikke-produktivitet. Sammen bidrar disse faktorene til den trivselen leken produserer, og påfølgende insentiv til

å fortsette å leke. Mens lek ofte er betraktet som ikke-essensielt, understreker komitéen at det er en grunnleggende og viktig dimensjon til å glede seg over barndommen, samt en essensiell komponent i fysisk, sosial, kognitiv, emosjonell og åndelig utvikling.

(d) **Fritidsaktiviteter:** Rekreasjon er en samlebetegnelse som brukes for å beskrive et svært bredt spekter av aktiviteter, inkludert blant annet deltakelse i musikk, kunst, håndverk, samfunnsengasjement, klubber, sport, spill, fotturer og camping, og å dyrke hobbyer. Det består av aktiviteter eller opplevelser, valgt frivillig av barnet, enten på grunn av umiddelbar tilfredsstillelse eller fordi han eller hun synes at en personlig eller sosial verdi oppnås ved å utføre dem. Rekreasjon foregår ofte i områder spesielt utviklet for det. Selv om mange fritidsaktiviteter kan organiseres og styres av voksne, bør rekreasjon være en frivillig aktivitet. Obligatorisk eller tvungen lek og sport eller obligatorisk engasjement i en ungdomsorganisasjon utgjør for eksempel ikke rekreasjon.

(e) **I forhold til barnets alder:** Artikkel 31 understreker viktigheten av aktiviteter som passer til barnets alder. I forhold til lek og rekreasjon, må barnets alder tas i betraktning ved fastsettelse av hvor lang tid som tillates; typen områder og miljøer som er tilgjengelige, former for stimulering og mangfold; grad av nødvendig voksentilsyn og engasjement for å ivareta trygghet og sikkerhet. Ettersom barn blir eldre, utvikles deres behov og ønsker seg fra miljøer som gir muligheter til lek, til steder som tilbyr muligheter til å sosialisere, være sammen med jevnaldrende eller være alene. De vil også utforske stadig flere muligheter som involverer utfordringer og å ta risiko. Disse erfaringene er utviklingsmessig nødvendige for ungdom, og bidrar til deres oppdagelse av identitet og tilhørighet.

(f) **Kunst- og kulturliv:** Komitéen slutter seg den oppfatningen at det er gjennom kulturliv og kunstnerisk virksomhet at barn og deres lokalsamfunn uttrykker sin spesifikke identitet og betydningen de gir til sin eksistens, og bygger sitt verdensbilde som representerer møtet med eksterne krefter som påvirker deres liv.² Kulturelle og kunstneriske uttrykk blir formet og satt pris på i hjem, skoler, gater og offentlige rom, samt gjennom dans, festivaler, håndverk, seremonier, ritualer, teater, litteratur, musikk, kino, utstillinger, film, digitale plattformer og video. Kultur stammer fra samfunnet som helhet; ingen barn skal nektes enten tilgang til å skape den eller dra fordeler fra den. Kulturliv springer ut fra kulturen og samfunnet, snarere enn å bli pålagt ovenfra, og rollen til statene blir å fungere som tilretteleggere og ikke leverandører.³

(g) **Fri deltagelse:** Barns rett til fritt å delta i kulturliv og kunstnerisk virksomhet krever at partene respekterer og avstår fra å blande seg inn i barnets tilgang til, valg av og engasjement i slike aktiviteter, underlagt plikten til å sikre beskyttelse av barnet og fremme barnets beste. Statene må også sikre at andre ikke begrenser den retten. Barnets beslutning om å utøve eller ikke utøve denne retten er hans eller hennes valg, og som sådan, bør anerkjennes, respekteres og beskyttes.

B. Artikkel 31, paragraf 2

15. Partene skal respektere og fremme barnets rett:

(a) **Delta fullt ut i det kulturelle og kunstneriske livet:** Retten til å delta fullt ut har tre sammenvevde og gjensidig forsterkende dimensjoner:

² Komitéen for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter: Generell kommentar nr. 21 (2009) om retten for enhver til å delta i kulturlivet, para. 13.

³ Se UNESCO, «Erklæring om kulturpolitikk fra Mexico City», World Conference on Cultural Policies, Mexico City, 26. juli til 6. august 1982.

- (i) **Tilgang** er betinget av at barna gis muligheter til å oppleve kulturelt og kunstnerisk liv, og å lære om et bredt spekter av ulike uttrykksformer;
 - (ii) **Deltakelse** krever at konkrete muligheter er garantert for barna, enkeltvis eller som gruppe, til å uttrykke seg fritt, til å kommunisere, handle og delta i kreative aktiviteter, med sikte på full utvikling av deres personlighet;
 - (iii) **Bidrag til kulturlivet** omfatter barns rett til å bidra til det åndelige, materielle, intellektuelle og følelsesmessige uttrykket for kultur og kunst, og dermed fremme utvikling og transformasjon av samfunnet som han eller hun tilhører.
- (b) **Oppmuntre anskaffelse av passende muligheter:** Selv om kravet om å oppmuntre til anskaffelse av passende muligheter spesifiserer kulturelle, kunstneriske, rekreasjons- og fritidsaktiviteter, tolker utvalget det som at det også inkluderer lek, i fortsettelse av artikkel 4 i konvensjonen. Statene må derfor sørge for de nødvendige og riktige forutsetningene for deltakelse for å legge til rette for og fremme muligheter for realisering av rettighetene i henhold til artikkel 31. Barn kan bare realisere sine rettigheter dersom de nødvendige rammeverkene for lover, policy, budsjett, miljø og service er på plass.
- (c) **Tilbud om like muligheter:** Hvert barn må gis like muligheter til å nyte sine rettigheter i henhold til artikkel 31.

V. Artikkel 31 i konvensjonens større sammenheng 16–31 7

A. Forbindelser med de generelle prinsippene i konvensjonen

16. **Artikkel 2 (ikke-diskriminering):** Komitéen understreker at statene skal ta alle nødvendige forhåndsregler for å sikre at alle barn har muligheten til å realisere rettighetene sine under artikkel 31, uten diskriminering av noe slag, og uten hensyn til et barns eller hans eller hennes foreldre eller verges rase, farge, kjønn, språk, religion, politisk eller annen oppfatning, nasjonal, etnisk eller sosial opprinnelse, eiendom, funksjonshemming, fødsel eller annen status. Spesiell oppmerksomhet bør gis for å ivareta rettighetene til visse grupper barn, inkludert, blant annet, jenter, barn med funksjonshemming, barn som lever i fattige eller farlige miljøer, barn som lever i fattigdom, barn i strafferetts-, helseomsorgs- eller boliginstitusjoner, barn i konfliktsituasjoner eller humanitære katastrofer, barn på landsbygda, asylsøkende barn og flyktningbarn, barn i gatesituasjoner, nomadiske grupper, innvandrere eller internt fordrevne barn, barn som tilhører urbefolkningen og minoritetsgrupper, barn som arbeider, barn uten foreldre og barn utsatt for betydelig press for akademisk oppnåelse.

17. **Artikkel 3 (barnets beste):** Komitéen understreker at realiseringen av rettighetene etter artikkel 31 per definisjon er i barnets beste. Plikten til å vurdere barnets beste gjelder barn som individer, gruppe eller klientell. Alle lovgivende, policymessige og budsjettmessige tiltak, samt tiltak knyttet til miljø- eller tjenestetilbud som trolig vil påvirke rettighetene som er fastsatt i artikkel 31, må ta hensyn til barnas beste. Dette vil gjelde for eksempel forskrifter om helse og sikkerhet, håndtering og innsamling av fast avfall, bolig- og transportplanlegging, design og tilgjengelighet av bybildet, forsyning av parker og andre grøntområder, fastsettelse av skoletid, lovgivning om barnearbeid og utdanning, søknader om bruksendringstillatelse eller lovgivning som regulerer personvern på Internett, blant andre.

18. **Artikkel 6 (liv, overlevelse og utvikling):** Statene må sørge for, i den grad det er mulig, livet, overlevelsen og utviklingen til barnet. I denne forbindelsen gjør komitéen oppmerksom på behovet for å anerkjenne den positive verdien av hver dimensjon av

artikkel 31 i å fremme utvikling og gradvis utvikling av barn. Dette krever også at tiltakene for å gjennomføre artikkel 31 er i samsvar med de utviklingsmessige behovene til barn i alle aldre. Statene skal fremme bevissthet og forståelse av den sentrale stillingen til lek for barns utvikling blant foreldre, omsorgspersoner, embetsmenn og alle fagfolk som arbeider med og for barn.

19. **Artikkel 12 (retten til å bli hørt):** Barn, som individer og som gruppe, har rett til å uttale seg i alle saker av interesse for dem, og skal tillegges behørig vekt, i samsvar med alder og modenhet, og de bør få tilstrekkelig støtte til å uttrykke sine synspunkter, der det er nødvendig. Barn har rett til å utøve valg og autonomi i lek og fritidsaktiviteter, samt i deltakelsen deres i kulturelle og kunstneriske aktiviteter. Komitéen understreker betydningen av å gi muligheter for barn til å bidra til utvikling av lovverk, til policy, strategier og utforming av tjenestene for å sikre gjennomføringen av rettighetene i henhold til artikkel 31. Slik medvirkning kan omfatte at de blir engasjert for eksempel i konsultasjoner om policy knyttet til lek og rekreasjon, om lovgivning som påvirker utdanningsrettigheter og organisering i skolen, pensum eller beskyttende lovgivning knyttet til barnearbeid, om utvikling av parker og andre lokale fasiliteter, om urban planlegging og utforming for barnevennlige samfunn og miljøer, og at tilbakemeldingene deres kan søkes angående muligheter for lek eller rekreasjon og kulturelle aktiviteter innenfor skolen og samfunnet.⁴

B. Forbindelser med andre relevante rettigheter

20. **Artikkel 13:** Retten til ytringsfrihet er grunnleggende for retten til fritt å delta i kulturliv og kunstnerisk virksomhet. Barn har rett til å uttrykke seg på den måten de velger, bare underlagt restriksjoner som er definert av loven og når det er nødvendig for å sikre respekt for rettighetene og omdømme til andre, og for å beskytte nasjonal sikkerhet, offentlig orden og offentlig helse eller moral .

21. **Artikkel 15:** Barn har rett til å foreta egne valg angående vennskap, samt medlemskap i sosiale, kulturelle, sportslige og andre organisasjonsformer. Organisasjonsfrihet er en integrert dimensjon av deres rettigheter i henhold til artikkel 31, siden barn sammen skaper former for fantasifull lek som sjelden blir oppnådd i voksenbarn-relasjoner. Barn trenger å samhandle med jevnaldrende av begge kjønn, samt med mennesker av ulike evner, klasser, kulturer og aldre, for å lære samarbeid, toleranse, deling og oppfinnsomhet. Lek og rekreasjon skaper muligheter for å danne vennskap, og kan spille en nøkkelrolle i å styrke det sivile samfunnet, bidra til den sosiale, moralske og emosjonelle utviklingen til barnet, forme kultur og bygge fellesskap. Statlige parter må legge til rette for muligheter til at barna fritt kan treffe sine jevnaldrende på samfunnsnivå. De må også respektere og støtte barns rett til å etablere, delta og forlate sammenslutninger, og retten til fredelige forsamlinger. Imidlertid skal barn aldri bli tvunget til å delta eller bli medlem i organisasjoner.

22. **Artikkel 17:** Barn har rett til informasjon og materiale som er av sosial og kulturell verdi, og som stammer fra et mangfold av fellesskap, nasjonale og internasjonale kilder. Tilgang til slik informasjon og materiale er viktig for deres realisering av retten til å delta fullt ut i kulturell og kunstnerisk aktivitet. Statene oppfordres til å sørge for at barna blir gitt bredest mulig tilgang, gjennom ulike media, til informasjon og materiale knyttet til sin egen kultur og andre kulturer, i et språk som de forstår, inkludert tegnspråk og punktskrift, og ved å tillate unntak fra lov om opphavsrett for å sikre tilgjengeligheten av dokumentasjonen

⁴ Se komitéens generelle kommentar nr. 12 (2009) om barnets rett til å bli hørt.

i alternative formater. Når man gjør dette må man sørge for å beskytte og bevare kulturelt mangfold og for å unngå kulturelle stereotyper.

23. **Artikkel 22:** Flyktningbarn og asylsøkende barn står overfor dyptgripende utfordringer i å realisere sine rettigheter under artikkel 31, siden de ofte opplever både å bli skilt fra sine egne tradisjoner og kultur og eksklusjon fra kulturen i vertslandet. Det må arbeides for å sikre at flyktninger og asylsøkere har like muligheter som barn fra vertslandet til å nyte de rettighetene som er fastsatt i artikkel 31. Anerkjennelse må også gis til flyktningbarns rett til å bevare og praktisere sine egne fritidsaktiviteter, kulturelle og kunstneriske tradisjoner.

24. **Artikkel 23:** Tilgjengelige og inkluderende miljøer og anlegg må kunne benyttes⁵ av barn med nedsatt funksjonsevne for å gjøre dem i stand til å nyte sine rettigheter i henhold til artikkel 31. Familier, pårørende og fagfolk må anerkjenne verdien av inkluderende lek, både som en rettighet og som et middel for å oppnå optimal utvikling for barn med nedsatt funksjonsevne. Statene skal fremme muligheter for barn med nedsatt funksjonsevne, som likeverdige og aktive deltakere i lek, rekreasjon og kulturelt og kunstnerisk liv, ved bevisstgjøring blant voksne og jevnaldrende, og ved å gi alderstilpasset støtte eller hjelp.

25. **Artikkel 24:** Ikke bare bidrar realiseringen av rettighetene som er fastsatt i artikkel 31 til helse, trivsel og utvikling hos barn, men også passende mulighet for barn til å nyte rettigheter i henhold til artikkel 31 når de er syke og/eller på sykehus vil også spille en viktig rolle for å legge til rette for rekonvalesens.

26. **Artikkel 27:** Mangelfull levestandard, overbefolkning, usikre og uhygieniske omgivelser, utilstrekkelig mat, påtvunget skadelig eller utnyttende arbeid kan alle tjene til å begrense eller hindre barns mulighet til å nyte sine rettigheter i henhold til artikkel 31. Statene oppfordres til å ta hensyn til konsekvenser for barns rettigheter i henhold til artikkel 31 når de utvikler politikk knyttet til sosial beskyttelse, arbeid, bolig og tilgang til offentlige rom for barn, særlig de som bor uten muligheter for lek og rekreasjon i sine egne hjem.

27. **Artiklene 28 og 29:** Utdanning må rettes mot å utvikle barnets personlighet, talenter og psykiske og fysiske evner til det fulleste potensialet. Gjennomføring av rettighetene etter artikkel 31 er avgjørende for å oppnå samsvar med retten fastsatt i artikkel 29. For at barn skal optimalisere sitt potensial kreves det muligheter til kulturell og kunstnerisk utvikling, så vel som deltakelse i sport og leker. Komitéen understreker også at rettighetene etter artikkel 31 er av positiv nytte for barns pedagogiske utvikling; inkluderende opplæring og inkluderende spill er gjensidig forsterkende og bør legges til rette for i løpet av hver dag gjennom utdanning og omsorg i barndom (førskole), samt grunnskole og ungdomsskole. Selv om det er relevant og nødvendig for barn i alle aldre, er lek spesielt viktig i de tidlige årene av skolegangen. Forskning har vist at lek er et viktig middel for barns læring.

28. **Artikkel 30:** Barn fra etniske, religiøse eller språklige minoriteter bør oppmuntres til å dra nytte av og delta i sine egne kulturer. Statene bør respektere de kulturelle særegenhetene fra barn fra minoritetsgrupper og barn som tilhører urbefolkningen, og sikre at de gis de samme rettighetene som barn fra majoritetsamfunnene til å delta i kulturelle og kunstneriske aktiviteter som omhandler deres eget språk, religion og kultur.

29. **Artikkel 32:** Komitéen merker seg at i mange land er barn engasjert i krevende arbeid som nekter dem deres rettigheter etter artikkel 31. Videre jobber millioner av barn i hjemmet eller i ikke-farlige yrker med sine familier uten tilstrekkelig hvile eller utdanning,

⁵ Se Konvensjonen om rettigheter for personer med funksjonshemninger, artiklene 7, 9 og 30.

gjennom det meste av barndommen. Statene må ta alle nødvendige forholdsregler for å beskytte alle barnarbeidere fra forhold som krenker deres rettigheter etter artikkel 31.

30. **Artiklene 19, 34, 37 og 38:** Vold, seksuell utnyttelse, frihetsberøvelse ved ulovlig eller vilkårlig måte og tvunget tjeneste i væpnede konflikter fremmer tilstander som alvorlig hemmer eller eliminerer barnas evner å nyte lek, rekreasjon og deltakelse i kulturliv og kunstnerisk virksomhet. Mobbing av andre barn kan også være et stort hinder for å nyte godt av rettighetene i henhold til artikkel 31. Disse rettighetene kan bare realiseres hvis partene treffer alle nødvendige tiltak for å beskytte barn mot slike handlinger.

31. **Artikkel 39:** Statene skal sørge for at barn som har opplevd omsorgssvikt, utnyttning, misbruk eller andre former for vold gis støtte for rehabilitering og reintegrering. Barnas opplevelser, inkludert de som er smertefulle og ødeleggende, kan formidles gjennom lek eller kunstneriske uttrykk. Muligheter for å realisere rettighetene i henhold til artikkel 31 kan være et verdifullt middel for at barn skal kunne eksternalisere traumatiske eller vanskelige livserfaringer for å få orden på fortiden sin og bedre takle fremtiden. Lek og kunstneriske uttrykk gjør dem i stand til å kommunisere, bedre forstå sine egne følelser og tanker, forebygge eller løse psykososiale utfordringer og lære å håndtere relasjoner og konflikter gjennom en naturlig, selvstyrt, selvhelbredende prosess.

VI. Skape sammenheng for realisering av artikkel 31

A. Faktorer for et optimalt miljø

32. Barn har en spontan trang til å spille og delta i fritidsaktiviteter og vil oppsøke muligheter for å gjøre det i de mest ugunstige miljøer. Visse betingelser må imidlertid være sikret i samsvar med barns gradvise utvikling, hvis de skal realisere sine rettigheter i henhold til artikkel 31 i optimal grad. Som sådan bør barna ha:

- Frihet fra stress;
- Frihet fra sosial eksklusjon, fordommer eller diskriminering;
- Et miljø fritt fra sosial skade eller vold;
- Et miljø tilstrekkelig fritt for avfall, forurensning, trafikk og andre fysiske farer for å tillate dem å sirkulere fritt og trygt innenfor sine lokale nabolag;
- Mulighet for hvile tilpasset alder og utvikling;
- Mulighet for fritid, uten andre krav;
- Tilgjengelig plass og tid til lek, fritt fra voksen kontroll og styring;
- Plass og muligheter til å leke utendørs uledsaget i et mangfoldig og utfordrende fysisk miljø, med lett tilgang til støttende voksne, når det er nødvendig;
- Muligheter til å oppleve, samhandle med og leke i naturlige miljøer og dyreverdenen;
- Muligheter til å investere i sin egen tid og eget rom for å opprette og endre sin verden ved å bruke fantasien og språk;
- Muligheter til å utforske og forstå den kulturelle og kunstneriske arven fra lokalsamfunnet, delta i, skape og forme den;

- Muligheter til å delta sammen med andre barn i spill, sport og andre fritidsaktiviteter, som støttes, der det er nødvendig, av kvalifiserte tilretteleggere eller trenere;
- Anerkjennelse av foreldre, lærere og samfunnet som helhet av verdien og legitimiteten til de rettighetene som er fastsatt i artikkel 31.

B. utfordringer som skal tas opp i realiseringen av artikkel 31

33. **Manglende anerkjennelse av viktigheten til lek og rekreasjon:** I mange deler av verden oppfattes lek som «tapt» tid tilbrakt med fjollete eller uproduktiv virksomhet uten egenverdi. Foreldre, omsorgspersoner og offentlige ledere gir vanligvis høyere prioritet til å studere eller til økonomisk arbeid enn til lek, som ofte betraktes som bråkete, skittent, forstyrrende og påtrengende. Videre mangler voksne ofte tillit til, ferdigheter eller forståelse for å støtte barns lek og til å samhandle med dem på en leken måte. Både barns rett til å delta i lek og rekreasjon og deres grunnleggende betydning av disse aktivitetene for barns trivsel, helse og utvikling er dårlig forstått og undervurdert. Når lek blir anerkjent, er det vanligvis fysisk aktiv lek og konkurransebaserte leker (sport) som verdsettes over fantasi eller sosial dramatisering, for eksempel. Komitéen understreker at større anerkjennelse for formene og stedene til lek og rekreasjon som foretrekkes av eldre barn er særlig nødvendig. Ungdom søker ofte steder for å møte jevnaldrende og utforske sin nye uavhengighet og overgangen til voksenlivet. Dette er en viktig dimensjon for utviklingen av deres følelse av identitet og tilhørighet.

34. **Utrygge og farlige miljøer:** Egenskap ved miljøet som virker inn på de rettighetene som er fastsatt i artikkel 31 kan enten tjene som beskyttende eller risikofaktorer for barns helse, utvikling og sikkerhet. I forhold til yngre barn bør områder som gir muligheter for utforskning og kreativitet gi foreldre og omsorgspersoner mulighet til å føre tilsyn, blant annet ved hjelp av øye- og stemmekontakt. Barn trenger tilgang til inkluderende områder fri for upassende farer og nært sitt eget hjem, i tillegg til tiltak for å fremme trygg, uavhengig mobilitet ettersom deres kapasitet utvikler seg.

35. Flertallet av verdens fattige barn møter fysiske farer som forurenset vann, åpne kloakksystemer, overbefolkede byer, ukontrollert trafikk, dårlig gatebelysning og trafikkerte gater, mangelfull offentlig transport, mangel på trygge lokale lekeplasser, grønne områder og kulturtilbud og uformelle urbane «slum»-bosettinger i farlige, voldelige eller giftige miljøer. I miljøer som har gjennomgått konflikter, kan barna også bli skadet av landminer og udetonerte eksplosiver. Barn er i realiteten spesielt utsatt både fordi deres naturlige nysgjerrighet og utforskende lek øker sannsynligheten for eksponering, og fordi virkningen av en eksplosjon er større på et barn.

36. Menneskelige faktorer kan også kombineres slik at barn settes i fare i det offentlige miljøet: høye nivåer av kriminalitet og vold; uro i samfunnet og borgerkrig; narkotika og gjengrelatert vold; fare for kidnapping og handel med barn; åpne områder dominert av fiendtlig ungdom eller voksne og aggresjon og seksuell vold mot jenter. Selv der parker, lekeplasser, idrettsanlegg og andre bestemmelser eksisterer, kan de ofte finnes på steder hvor barn er i faresonen, uten tilsyn og utsatt for farer. Farene som utgjøres av alle disse faktorene begrenser sterkt barns muligheter for sikker lek og rekreasjon. Den økende erosjonen av mange av de fysiske områdene som tradisjonelt er tilgjengelige for barn skaper et behov for større statlig intervensjon for å beskytte rettighetene etter artikkel 31.

37. **Motstand mot barns bruk av offentlige rom:** Barns bruk av offentlige rom for lek, rekreasjon og egne kulturelle aktiviteter er også vanskeliggjort av den økende kommersialiseringen av offentlige områder, der barn er utelukket. Videre, i mange deler av verden, er det avtagende toleranse for barn i det offentlige rom. Introduksjonen av for

eksempel portforbud for barn; inngjerdede og bevoktede boligområder eller parker; redusert toleranse for støynivå; lekeplasser med strenge regler for «akseptabel» lekeatferd; restriksjoner på tilgang til kjøpesentre som skaper en oppfattelse av barn som «problemer» og/eller som på kant med loven. Ungdom, i særdeleshett, blir allment oppfattet som en trussel fra utbredt negativ mediedekning og representasjon, og oppmuntret fra å bruke offentlige rom.

38. Utelukkelse av barn har betydelige konsekvenser for deres utvikling som borgere. Delte erfaringer av inkluderende offentlige rom hos ulike aldersgrupper bidrar til å fremme og styrke det sivile samfunnet og oppmuntre barn til å kjenne seg som borgere med rettigheter. Statene oppfordres til å fremme dialog mellom eldre og yngre generasjoner for å oppfordre til økt anerkjennelse av barn som rettighetshavere, og til å anerkjenne viktigheten av nettverk av forskjellige kommunale rom i lokalområder eller kommuner som kan romme behovene for lek og fritidsaktiviteter for alle barn.

39. **Avveing av risiko og sikkerhet:** Frykt for de fysiske og menneskelige risikoene som barna er utsatt for i sine lokale miljøer fører i enkelte deler av verden til økende nivåer av kontroll og overvåking, med påfølgende begrensninger på deres frihet til å leke, og muligheter for rekreasjon. I tillegg kan barna selv utgjøre en trussel mot andre barn i deres lek og fritidsaktiviteter - for eksempel via mobbing, misbruk av yngre barn av eldre barn og gruppepress for å engasjere seg i høy risikotaking. Selv om barn ikke skal utsettes for skade i realiseringen av sine rettigheter i henhold til artikkel 31, er en viss grad av risiko og utfordring integrert i lek og fritidsaktiviteter, og er en nødvendig del av fordelene med disse aktivitetene. En balanse er nødvendig mellom å iverksette tiltak for å redusere uakseptable farer i barnas miljø på den ene siden, som for eksempel lukking av lokale gater for trafikk, bedre gatebelysning eller å skape trygge rammer for skolens lekeplasser, og på den andre siden å informere, utstyre og myndiggjøre barn til å ta de nødvendige forholdsreglene for å forbedre sin egen sikkerhet. Barnets beste og å lytte til barns opplevelser og bekymringer bør være prinsipper for å bestemme nivået av risiko som barn utsettes for.

40. **Manglende tilgang til naturen:** Barn forstår, verdsetter og tar vare på naturen gjennom eksponering, selvstyrt lek og utforskning med voksne som kommuniserer dens under og betydning. Minner fra barndommens lek og fritid i naturen styrker ressursene som brukes til å takle stress, inspirerer til en følelse av åndelig undring og oppmuntrer til god forvaltning av jorden. Lek i naturlige omgivelser bidrar også til smidighet, balanse, kreativitet, sosialt samarbeid og konsentrasjon. Tilknytning til naturen gjennom hagearbeid, høsting, seremonier og fredelig ettertanke er en viktig dimensjon av kunst og kulturarv i mange kulturer. I en stadig mer urbanisert og privatisert verden blir barns tilgang til parker, hager, skoger, strender og andre naturområder erodert, og barn i urbane områder med lav inntekt har mest sannsynlighet for å mangle tilstrekkelig tilgang til grønne områder.

41. **Press for skoleprestasjoner:** Mange barn i mange deler av verden blir nektet rettigheter i henhold til artikkel 31 som en konsekvens av vekt på formell akademisk suksess. For eksempel:

- Utdanning i tidlig barndom er i økende grad fokusert på faglige mål og formell læring, på bekostning av deltakelse i lek og oppnåelse av bredere utviklingsmål;
- Undervisning utenfor pensum og lekser trenger seg inn på barns tid til fritt valgte aktiviteter;
- Læreplanen og daglig timeplan mangler ofte anerkjennelse av nødvendigheten av eller rom for lek, rekreasjon og hvile;
- Bruken av formelle eller didaktiske pedagogiske metoder i klasserommet drar ikke nytte av muligheter for aktiv læring gjennom lek;

- Kontakt med naturen er synkende i mange skoler, og barn må bruke mer tid innendørs;
- Muligheter for kulturelle og kunstneriske aktiviteter og tilbud av spesialiserte kunstlærere i skolen blir i noen land tilsidesatt til fordel for mer akademiske fag.
- Restriksjoner på typen spill barn kan engasjere seg i i skolen bidrar til å hemme deres muligheter for kreativitet, utforskning og sosial utvikling.

42. **Overstrukturerte og planlagte tidsplaner:** For mange barn er evnen til å realisere de rettighetene som er fastsatt i artikkel 31 begrenset av voksenbestemte aktiviteter, blant annet for eksempel obligatorisk sport, rehabiliterende aktiviteter for barn med funksjonshemninger eller huslige gjøremål, spesielt for jenter, som bare tillater liten eller ingen tid til selvstyrte aktiviteter. Det hvor statlige investeringer finnes, pleier de å fokuseres på organisert konkurranserekreasjon, og noen ganger kreves det av barn at de skal være med, eller de blir presset til å delta i ungdomsorganisasjoner de ikke kan velge selv. Barn har rett til tid som ikke er bestemt eller kontrollert av voksne, samt tid hvor de er fri for eventuelle krav – i utgangspunktet å gjøre «ingenting», hvis de ønsker det. Faktisk kan fravær av aktivitet tjene som en stimulans til kreativitet. Å snevert fokusere all et barns fritid i planlagte eller konkurranseraktiviteter kan være skadelig for hans eller hennes fysiske, emosjonelle, kognitive og sosiale velvære.⁶

43. **Forsømmelse av artikkel 31 i utviklingsprogrammer:** Tidlig omsorg og utviklingsarbeid i mange land fokuseres utelukkende på spørsmål om barns overlevelse, uten at det blir gitt oppmerksomhet til de forholdene som gjør at barn trives. Programmer forholder seg ofte bare til ernæring, immunisering og førskolelærerutdanning med liten eller ingen vekt på lek, rekreasjon, kultur og kunst. Personalet som leder programmene er ikke tilstrekkelig opplært til å støtte disse aspektene ved barnets utviklingsbehov.

44. **Mangel på investering i kulturelle og kunstneriske muligheter for barn:** Barns tilgang til kulturelle og kunstneriske aktiviteter er ofte begrenset av en rekke faktorer, blant annet mangel på foreldrestøtte; kostnad for tilgang; mangel på transport; voksensentrert fokus på mange fremvisninger, skuespill og begivenheter; unnlattelse av å engasjere barn i innholdet, utformingen, plasseringen og typen tilbud. Det trengs større vekt på å etablere rom for å stimulere kreativitet. De som driver kunstneriske og kulturelle arenaer bør se utover sine fysiske rom for å vurdere hvordan programmene deres reflekterer og responderer på de kulturelle livet i samfunnet de representerer. Barns deltakelse i kunst krever en mer barnesentrert tilnærming som bemyndiger og viser fram barns kreasjoner, og også engasjerer dem i struktur og programmer som tilbys. Slikt engasjement i barndommen kan tjene til å stimulere kulturelle interesser ut livet.

45. **Økende rolle av elektroniske medier:** Barn i alle regioner i verden bruker stadig mer tid på i lek, rekreasjon, kulturelle og kunstneriske aktiviteter, både som forbrukere og skapere, via ulike digitale plattformer og medier, deriblant tv-titting, meldingstjenester, sosiale nettverk, spill, teksting, å lytte til og lage musikk, se på og lage videoer og filmer, skape nye kunstformer og legge inn bilder. Informasjons- og kommunikasjonsteknologi fremstår som en sentral dimensjon av barns daglige virkelighet. I dag beveger barn seg sømløst mellom miljøer på og utenfor Internett. Disse plattformene tilbyr store fordeler – pedagogisk, sosialt og kulturelt – og statene oppfordres til å ta alle nødvendige tiltak for å sikre like muligheter for at alle barn skal kunne oppleve disse fordelene. Tilgang til

⁶ Marta Santos Pais, «Konvensjonen om barnets rettigheter», i OHCHR, *Manual on Human Rights Reporting* (Geneve, 1997), side 393 til 505.

Internett og sosiale medier er sentrale i realiseringen av rettighetene i artikkel 31 i det globaliserte miljøet.

46. Komitéen er imidlertid bekymret over den økende mengden bevis som indikerer at disse miljøene, samt mengden tid barna tilbringer i samspill med dem, også kan bidra til betydelig potensiell risiko og skade på barn.⁷ For eksempel:

- Tilgang til Internett og sosiale medier utsetter barn for nettmobbing, pornografi og cybergrooming. Mange barn går på internettkafeer, dataklubber og spillehaller som ikke har tilstrekkelige restriksjoner for tilgang eller effektive overvåkingssystemer;
- De økende nivåene av deltakelse i voldelige dataspill, særlig blant gutter, ser ut til å være knyttet til aggressiv atferd, siden spillene er svært engasjerende og interaktive, og belønner voldelig adferd. Siden de pleier å bli spilt repetetivt styrkes negativ læring, og kan bidra til redusert følsomhet for smerte og lidelse for andre, så vel som aggressiv eller skadelig oppførsel mot andre. De voksende mulighetene for nettspill, der barn kan bli utsatt for et globalt nettverk av brukere uten filtre eller beskyttelse, er også en årsak til bekymring.
- Mye av media, særlig mainstream-TV, unnlater å reflektere språklige, kulturelle verdier og kreativitet i mangfoldet av kulturer som eksisterer på tvers av samfunnet. Ikke bare begrenser denne typen monokulturell titting muligheten for at alle barn skal ha nytte av den potensielle bredden av kulturell aktivitet som er tilgjengelig, men den kan også tjene til å bekrefte en lavere verdi på kulturer som ikke er mainstream. TV bidrar også til tap av mye av barndommens lek, sanger og rim som tradisjonelt overføres fra generasjon til generasjon på gaten og i skolegården;
- Økende avhengighet av skjermrelaterte aktiviteter kan være assosiert med reduserte nivåer av fysisk aktivitet blant barn, dårlig søvnmønster, økende nivåer av fedme og andre relaterte sykdommer.

47. **Markedsføring og kommersialisering av lek:** Komitéen er bekymret over at mange barn og deres familier blir utsatt for økende nivåer av uregulert kommersialisering og markedsføring av leketøy og spillprodusenter. Foreldre blir presset til å kjøpe et økende antall produkter som kan være skadelige for barnas utvikling eller er motvirker kreativ lek, for eksempel produkter som fremmer TV-programmer med etablerte figurer og historier som hindrer fantasifull utforskning; leker med microchips som hensetter barnet til en passiv observatør; byggesett med et forhåndsbestemt mønster av aktivitet; leker som fremmer tradisjonelle kjønnsstereotyper eller tidlig seksualisering av jenter; leker som inneholder farlige deler eller kjemikalier og realistiske krigsleker og spill. Global markedsføring kan også bidra til å svekke barns deltakelse i det tradisjonelle kulturelle og kunstneriske livet i lokalsamfunnet.

VII. Barn som krever spesiell oppmerksomhet for å realisere sine rettigheter i henhold til artikkel 31

48. **Jenter:** En kombinasjon av betydelige ansvarsbyrder for hjemmet og ansvar for søsken- og familieomsorg, beskyttende holdninger fra foreldre, mangel på passende og kulturelle forutsetninger som pålegger begrensninger på forventninger og atferd for jenter

⁷ UNICEF, *Child Safety Online: Global Challenges and Strategies. Technical report* (Florence, Innocenti Research Centre, 2012).

kan tjene til å redusere muligheter deres til å nyte de rettighetene som er fastsatt i artikkel 31, særlig i ungdomsårene. I tillegg tjener kjønnsdifferensiering i det som regnes som jenters og gutters lek og som blir betydelig forsterket av foreldre, omsorgspersoner, media og produsenter av spill og leker til å opprettholde tradisjonelle kjønnsrolleskiller i samfunnet. Mye tyder på at mens gutters lek forbereder dem på vellykkede prestasjoner innen et bredt spekter av profesjonelle og andre miljøer i det moderne samfunnet, har jenters leker derimot en tendens til å lede dem mot den private sfæren i hjemmet, og fremtidige roller som hustruer og mødre. Unge gutter og jenter blir ofte oppfordret til å ikke delta i felles fritidsaktiviteter. Videre har jenter generelt lavere deltakelse i fysiske aktiviteter og organiserte leker som følge av enten ekstern kulturell eller selvpålagt utelukkelse, eller mangel på passende tilbud. Dette mønsteret er bekymringsfullt i lys av de påviste fysiske, psykiske, sosiale og intellektuelle fordelene som er forbundet med deltakelse i idrettsaktiviteter.⁸ Gitt disse omfattende og gjennomgripende barrierene som hindrer jenter i realisering av sine rettigheter i henhold til artikkel 31 oppfordrer komitéen statene om å iverksette tiltak for å utfordre kjønnsstereotyper som tjener til å forverre og forsterke mønstre av diskriminering og ulike muligheter.

49. **Barn som lever i fattigdom:** Manglende tilgang til fasiliteter, å ikke ha råd til kostnadene ved deltakelse, færlige og forsømte nabolag, å være tvunget til å jobbe og en følelse av avmakt og marginalisering tjener til å ekskludere de fattigste barna fra å realisere de rettighetene som er fastsatt i artikkel 31. For mange blir risikoen for helsen og sikkerheten utenfor hjemmet forsterket av hjemmemiljøer som ikke gir noen eller liten plass eller rom for lek og rekreasjon. Barn uten foreldre er spesielt sårbare for tap av sine rettigheter i henhold til artikkel 31; gatebarn i situasjoner gis ikke mulighet til å leke og blir ofte aktivt ekskludert fra byens parker og lekeplasser, selv om de bruker sin egen kreativitet til å utnytte uformelle miljøer i gatene til lekemuligheter. Kommunale myndigheter må anerkjenne viktigheten av parker og lekeplasser for realisering av de rettighetene som er fastsatt i henhold til artikkel 31 for barn som lever i fattigdom og å engasjere seg i dialog med dem i forbindelse med politiarbeid, planlegging og utviklingstiltak. Statene må iverksette tiltak for å sikre både tilgang til og muligheter for kulturelle og kunstneriske aktiviteter for alle barn, samt like muligheter for lek og rekreasjon.

50. **Barn med funksjonshemninger:** Flere barrierer hindrer tilgang for barn med nedsatt funksjonsevne til tilgang på de rettighetene som er fastsatt i artikkel 31, herunder utelukkelse fra skolen; uformelle og sosiale arenaer der vennskap dannes og hvor lek og rekreasjon skjer; isolasjon i hjemmet; kulturelle holdninger og negative stereotyper som er fiendtlig innstilt til og avviser barn med nedsatt funksjonsevne; fysisk utilgjengelighet av bl.a. offentlige områder, parker, lekeplasser og utstyr, kinoer, teatre, konsertsaler, idrettsanlegg og arenaer; policy som ekskluderer dem fra sportslige eller kulturelle arenaer på grunn av sikkerhet, kommunikasjonsbarrierer og mangel på tolkning og adaptiv teknologi; mangel på tilgjengelig transport. Barn med nedsatt funksjonsevne kan også bli hindret i å nyte godt av sine rettigheter dersom det ikke investeres i å gjøre radio, tv, datamaskiner og nettbrett tilgjengelige, blant annet gjennom bruk av teknologiske hjelpemidler. I denne forbindelsen ønsker komitéen velkommen artikkel 30 i konvensjonen om rettigheter for personer med nedsatt funksjonsevne som understreker forpliktelsene til statene om å sikre at barn med nedsatt funksjonsevne har lik tilgang som andre barn til å delta i lek, rekreasjon, sport og fritidsaktiviteter, inkludert i det ordinære skolesystemet. Proaktive tiltak er påkrevd for å fjerne barrierer og fremme tilgjengelighet til inkluderende muligheter for barn med nedsatt funksjonsevne til å delta i alle disse aktivitetene.⁹

⁸ UNESCO, International Charter of Physical Education and Sport, 1978.

⁹ Generell kommentar nr. 9 (2006) om rettighetene til barn med nedsatt funksjonsevne.

51. **Barn i institusjoner:** Mange barn tilbringer hele eller deler av barndommen sin i institusjoner, herunder blant annet boliger og skoler, sykehus, fengsler, varetektsboliger og asylmottak, der muligheter for lek, rekreasjon og deltakelse i det kulturelle og kunstneriske livet kan være begrenset eller fraværende. Komiteen understreker behovet for at statene skal arbeide mot avinstitusjonalisering av barn, men inntil det målet er nådd, bør statene vedta tiltak for å sikre at alle slike institusjoner garanterer både fysisk rom og muligheter for barn å omgås sine jevnaldrende i samfunnet, leke og delta i spill, fysisk trening, kulturelt og kunstnerisk liv. Slike tiltak bør ikke være begrenset til obligatoriske eller organiserte virksomheter; trygge og stimulerende miljøer er nødvendig for at barn skal få engasjere seg i fri lek og rekreasjon. Der det er mulig, bør barn gis disse mulighetene innenfor lokalsamfunnene. Barn som bor i institusjoner for lengre tidsperioder har også behov for egnet litteratur, tidsskrifter og tilgang til Internett, samt støtte til å kunne gjøre bruk av slike ressurser. Tilgjengelig tid, passende plass, tilstrekkelige ressurser og utstyr, opplærte og motiverte medarbeidere og anskaffelse av dedikerte budsjetter trengs for å skape de nødvendige miljøene for å sikre at alle barn som bor i en institusjon kan realisere sine rettigheter i henhold til artikkel 31.

52. **Barn fra urfolk og minoritetssamfunn:** Etnisk, religiøs, rasemessig eller kastemessig diskriminering kan tjene til å utelukke barn fra å realisere sine rettigheter i henhold til artikkel 31. Fiendtlighet, assimilasjonspolicy, avvising, vold og diskriminering kan føre til at urfolk og minoritetsbarn hindres i sine egne kulturelle praksiser, ritualer og feiringer, samt deltakelse i idrett, spill, kulturaktiviteter, lek og rekreasjon sammen med andre barn. Statene har plikt til å anerkjenne, beskytte og respektere minoritetsgruppers rett til å delta i kultur- og fritidsaktiviteter i samfunnet de lever i, samt å bevare, fremme og utvikle sin egen kultur.¹⁰ Barn fra urfolksamfunn har imidlertid også rett til å oppleve og utforske kulturer utover grensene for deres egne familietradisjoner. Kulturelle og kunstneriske programmer må være basert på inkludering, deltakelse og ikke-diskriminering.

53. **Barn i konfliktsituasjoner, humanitære og naturkatastrofer:** Rettighetene som er fastsatt i artikkel 31 blir ofte nedprioritert i situasjoner med konflikt eller katastrofe i forhold til mat, husly og medisiner. I slike situasjoner kan imidlertid muligheter for lek, rekreasjon og kulturell aktivitet spille en betydelig terapeutisk og rehabiliterende rolle i å hjelpe barn med å gjenopprette en følelse av normalitet og glede etter opplevelse av tap, adskillelse og traumer. Lek, musikk, poesi eller skuespill kan hjelpe flyktningbarn og barn som har opplevd sorg, vold, mishandling eller utnyttning, for eksempel, i å overvinne følelsesmessig smerte og gjenvinne kontrollen over sine liv. Slike aktiviteter kan gjenopprette en følelse av identitet, hjelpe dem å skape mening av det som har skjedd med dem, og gjøre dem i stand til å oppleve moro og glede. Deltakelse i kulturelle eller kunstneriske aktiviteter, samt lek og rekreasjon, gir barn en mulighet til å engasjere seg i en delt opplevelse, å gjenbygge en følelse av personlig verdi og egenverd, å utforske sin egen kreativitet og oppnå en følelse av tilknytning og tilhørighet. Lekeomgivelser gir også muligheter for de som overvåker til å identifisere barn som lider av skadelige virkninger fra konflikter.

VIII. Statenes forpliktelser

54. Artikkel 31 pålegger tre forpliktelser på partene for å garantere at de rettighetene den dekker blir realisert av alle barn uten forskjellsbehandling:

(a) Plikten **til å respektere** pålegger statene å avstå fra å blande seg i, direkte eller indirekte, benyttelsen av de rettighetene som er fastsatt i artikkel 31;

¹⁰ FNs erklæring om urfolks rettigheter (Generalforsamlingens resolusjon 61/295, annekst).

(b) Forpliktelsen **til å beskytte** pålegger partene å iverksette tiltak for å hindre tredjeparter fra å gripe inn i rettighetene etter artikkel 31;

(c) Plikten **til å oppfylle** pålegger partene å innføre de nødvendige lovgivningsmessige, administrative, juridiske, budsjettmessige, reklamemessige og andre tiltak for å legge til rette for full glede av de rettighetene som er fastsatt i artikkel 31 ved å gjennomføre tiltak for å gjøre tilgjengelig alle nødvendige tjenester, anskaffelser og muligheter.

55. Mens Den internasjonale konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter sørger for den progressive realiseringen av økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter og anerkjenner problemene som oppstår fra begrensede ressurser, stiller den bestemte og vedvarende krav til statene, selv der ressursene er utilstrekkelige, til å «bestrebe seg på å sikre bredest mulig benyttelse av relevante rettigheter under de rådende omstendighetene»¹¹. Som sådan er ingen regressive tiltak i forhold til rettighetene etter artikkel 31 tillatt. Skulle et slikt bevisst tiltak bli iverksatt, ville staten måtte bevise at den nøye har vurdert alle alternativer, inkludert behørig vekt på barnas uttrykte synspunkter på saken, og at avgjørelsen var berettiget, med tanke på alle andre rettigheter som er fastsatt i konvensjonen.

56. Forpliktelsene til å respektere omfatter innføring av konkrete tiltak med sikte på å oppnå respekt for alle barn, alene eller sammen med andre, for å realisere sine rettigheter i henhold til artikkel 31, inkludert:

(a) **Støtte for omsorgspersoner:** Veiledning, støtte og tilrettelegging med hensyn til rettighetene etter artikkel 31 bør gis til foreldre og omsorgspersoner i tråd med artikkel 18, paragraf 2 i konvensjonen. Slik støtte kan være i form av praktisk veiledning, for eksempel om hvordan man skal lytte til barna mens de leker; skape miljøer som legger til rette for barns lek; la barn leke fritt og leke med barn. Den kan også ta opp viktigheten av å oppmuntre til kreativitet og fingerferdighet; avveining av sikkerhet og oppdagelser; den utviklingsmessige verdien av lek og ledet eksponering for kulturelle, kunstneriske og fritidsaktiviteter.

(b) **Bevisstgjøring:** Statene bør investere i tiltak for å utfordre utbredte kulturelle holdninger som fester lav verdi til de rettighetene som er fastsatt i artikkel 31, herunder:

- Offentlig bevissthet om både rett til og betydningen av lek, rekreasjon, hvile, fritid og deltakelse i kulturelle og kunstneriske aktiviteter for både gutter og jenter, i alle aldre, for å bidra til å få glede av barndommen, fremme optimal utvikling for barnet og bygge opp positive læringsmiljøer;
- Tiltak for å utfordre de gjennomgripende negative holdningene, spesielt mot ungdom, som fører til restriksjoner på mulighetene for å nyte godt av sine rettigheter i henhold til artikkel 31. Spesielt bør muligheter opprettes for at barn skal kunne representere seg selv i media.

57. Forpliktelsen til å beskytte pålegger statene å iverksette tiltak for å hindre tredjeparter fra å gripe inn i eller begrense rettighetene etter artikkel 31. Følgelig er statene forpliktet til å sikre:

(a) **Ikke-diskriminering:** Lovgivning er nødvendig for å sikre tilgang for alle barn, uten forskjellsbehandling på noe grunnlag, til alle fritidsaktiviteter, kulturelle og kunstneriske miljøer, inkludert offentlige og private rom, naturområder, parker, lekeplasser,

¹¹ Komiteen for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, generell kommentar nr. 3 (1990) om naturen til statenes forpliktelser, para. 11).

sportsarenaer, museer, kinoer, biblioteker, teatre, samt til kulturelle aktiviteter, tjenester og hendelser;

(b) **Regulering av ikke-statlige aktører:** Lover, forskrifter og retningslinjer bør innføres sammen med nødvendige budsjettetbevilgninger og effektive mekanismer for overvåking og håndheving, for å sikre at alle medlemmene av det sivile samfunnet, inkludert næringslivet, er i samsvar med bestemmelsene i artikkel 31, herunder blant annet:

- Stillingsvern for alle barn for å garantere riktige begrensninger på typen arbeid, timene og dagene med arbeid, hvileperioder og muligheter for rekreasjon og hvile, i samsvar med utviklende evner og anlegg. Statene oppfordres også til å ratifisere og implementere ILO-konvensjonene 79, 90, 138 og 182,¹²
- Etablering av sikkerhets- og tilgjengelighetsstandarder for all lek og fritidsaktiviteter, leker og lekeutstyr;
- Forpliktelser til å innlemme bestemmelsen og muligheter for realisering av rettighetene i henhold til artikkel 31 i urbane og rurale utviklingsforslag;
- Beskyttelse mot kulturelt, kunstnerisk eller rekreasjonsmateriale som kan være skadelig for barns trivsel, inkludert beskyttelse og klassifiseringssystemer som styrer mediakringkasting og film, tar hensyn til bestemmelsene i både artikkel 13 om ytringsfrihet og artikkel 18 om ansvar for foreldre;
- Innføring av forskrift om forbud mot produksjon av realistiske krigsspill og krigsleker for barn;

(c) **Beskyttelse av barn fra skade:** Barnevernsretningslinjer, prosedyrer, yrkesetikk, koder og standarder for alle fagfolk som arbeider med barn innen lek, rekreasjon, idrett, kultur og kunst må innføres og håndheves. Anerkjennelse må også ta hensyn til behovet for å beskytte barn mot potensiell skade som kan ilegges av andre barn i utøvelsen av sine rettigheter i henhold til artikkel 31,¹³

(d) **Nettsikkerhet:** Tiltak bør gjennomføres for å fremme nettilgang og tilgjengelighet, samt sikkerhet for barn. Disse bør omfatte tiltak for å styrke og informere barna slik at de kan opptre trygt på nettet, for at de skal bli trygge og ansvarlige borgere i digitale miljøer og rapportere misbruk eller upassende aktivitet når det er oppstått. Det er også behov for tiltak for å redusere straffefrihet for truende voksne gjennom lovgivning og internasjonalt samarbeid, begrense tilgangen til skadelig materiale eller materiale for voksne og spillnettverk, bedre informasjon til foreldre, lærere og de som skaper policy til å øke bevisstheten om den mulige skaden forbundet med voldelige spill, og utvikle strategier for å fremme sikrere og mer attraktive alternativer for barn;

(e) **Sikkerhet etter konflikter:** Aktive tiltak bør iverksettes for å gjenopprette og beskytte rettigheter under artikkel 31 i situasjoner etter konflikter og katastrofer, herunder blant annet:

- Oppfordre til lek og kreative uttrykk for å fremme robusthet og psykisk helbredelse;
- Opprette eller gjenopprette trygge rom, inkludert skoler, der barn kan delta i lek og rekreasjon som ledd i normalisering av livene deres;

¹² ILO-konvensjon nr. 79 – Nattarbeid hos unge personer (yrker utenfor industri); nr. 90 – Nattarbeid hos unge personer (industri); nr. 138 – Konvensjon om minstealder; nr. 182 – Konvensjon om de verste formene for barnarbeid.

¹³ Generell kommentar nr. 13 (2011) om barnets rett til frihet fra alle typer vold.

- I områder hvor landminer utgjør en trussel mot sikkerheten til barn, må investeringer foretas for å sikre fullstendig rydding av landminer og klasevåpenbomber fra alle berørte områder¹⁴;

(f) **Markedsføring og media:** Tiltak bør iverksettes for å:

- Gå gjennom retningslinjer om kommersialisering av leker og spill for barn, blant annet gjennom barns TV-programmer og direkte relaterte annonser, med særlig hensyn til de som fremmer vold, jenter eller gutter på en seksuell måte og forsterker stereotyper om kjønn og funksjonshemming;
- Begrense eksponering for reklame under den tiden flest barn ser på TV;

(g) **Klagemekanismer:** Uavhengige, effektive, trygge og tilgjengelige mekanismer må være på plass for at barn skal kunne klage og søke oppreisning dersom deres rettigheter etter artikkel 31 er krenket¹⁵. Barn trenger å vite hvem de kan klage til, og hvordan (hvilken prosedyre) de skal gjøre det. Stater oppfordres til å signere og ratifisere den valgfri tilleggsprotokollen til FNs konvensjon om barnets rettigheter om en kommunikasjonsprosedyre (OPIC), som vil tillate det enkelte barn å sende inn klager på brudd.

58. Plikten til å oppfylle krever at partene vedtar et bredt spekter av tiltak for å sikre oppfyllelsen av alle de rettighetene som er fastsatt i henhold til artikkel 31. I samsvar med artikkel 12 i konvensjonen skal alle slike tiltak, både på nasjonalt og lokalt nivå, og inkludert planlegging, design, utvikling, gjennomføring og oppfølging utvikles i samarbeid med barna selv, samt frivillige organisasjoner og nærmiljøbaserte organisasjoner, gjennom for eksempel klubber og foreninger for barn, kommunale kunst- og idrettsgrupper, representative organisasjoner for barn og voksne med funksjonshemninger, representanter fra minoritetsmiljøer og organisasjoner for lek¹⁶. Særlig bør det tas hensyn til følgende:

(a) **Lovgivning og planlegging:** Komitéen oppfordrer sterkt statene til å vurdere å innføre lovgivning for å sikre rettighetene etter artikkel 31 for alle barn, sammen med en tidsplan for gjennomføring. Slik lovgivning bør henvende seg til prinsippet om tilstrekkelighet – alle barn skal gis tilstrekkelig tid og rom til å utøve disse rettighetene. Det bør også tas hensyn til utviklingen av en dedikert plan, policy eller ramme for artikkel 31 eller til innlemmelse i en overordnet nasjonal handlingsplan for gjennomføringen av konvensjonen. En slik plan bør ta konsekvensene av artikkel 31 for gutter og jenter i alle aldersgrupper, så vel som barn i marginaliserte grupper og lokalsamfunn; den bør også innse at å skape tid og rom for barns selvstyrte aktivitet er like viktig som å skaffe fasiliteter og muligheter for organiserte aktiviteter;

(b) **Datainnsamling og forskning:** Indikatorer for etterlevelse, samt mekanismer for å overvåke og evaluere gjennomføringen må utvikles for å sikre ansvarlighet overfor barn i oppfyllelsen av forpliktelsene etter artikkel 31. Partene må samle befolkningsbaserte data, inndelt etter alder, kjønn, etnisitet og funksjonsevne, for å få en forståelse av omfanget og karakteren til barns engasjement i lek, rekreasjon og kulturelle og kunstneriske liv. Slik informasjon bør informere om planleggingsprosesser, og gi grunnlag for å måle framgang i gjennomføringen. Det trengs også forskning på hverdagen til barn, deres omsorgspersoner og virkningen av forhold i boliger og nabolag for å forstå hvordan de bruker lokalmiljøer; barrierene de møter når de nyter rettighetene etter artikkel 31; tilnærminger de vedtar for å overvinne de barrierene og handlingene som trengs for å oppnå større realisering av disse

¹⁴ Protokoll om eksplosive rester i krig (Protokoll V til konvensjonen om visse konvensjonelle våpen).

¹⁵ Generell kommentar nr. 2 (2002) om rollen til uavhengige nasjonale menneskerettighetsinstitusjoner i å fremme og beskytte rettighetene til barnet.

¹⁶ Generell kommentar nr. 12 (2009) barnets rett til å bli hørt.

rettighetene. Slik forskning må aktivt involvere barna selv, inkludert barn fra de mest marginaliserte samfunnene;

(c) **Samarbeid på kryss av delingsnivå hos nasjonale og kommunale myndigheter:** Planlegging for lek, rekreasjon og kulturelle og kunstneriske aktiviteter krever en bred og helhetlig tilnærming med tverretattlig samarbeid og ansvarlighet mellom nasjonale, regionale og kommunale myndigheter. Relevante avdelinger omfatter ikke bare de som arbeider direkte med barn, som helse, utdanning, sosiale tjenester, barnevern, kultur, rekreasjon og sport, men også de som driver med vann og sanitær, boliger, parker, transport, miljø og byutvikling. Alt dette påvirker betydelig etablering av miljøer der barn kan realisere sine rettigheter i henhold til artikkel 31;

(d) **Budsjetter:** Budsjetter bør gjennomgås for å sikre at tildeling til barn med hensyn til aktiviteter innen kultur, kunst, sport, rekreasjon og lek er inkluderende og konsistent med representasjonen deres som andel av befolkningen som helhet, og fordelt på barn i alle aldre, for eksempel: budsjettstøtte for produksjon og formidling av barnebøker, blader og aviser; ulike formelle og ikke-formelle kunstneriske uttrykk for barn; tilgjengelig utstyr, bygninger og offentlige rom, ressurser til fasiliteter som idrettslag eller ungdomssentre. Det bør tas hensyn til kostnadene ved nødvendige tiltak for å sikre tilgang for de mest marginaliserte barna, herunder plikten til å framskaffe rimelig bolig for å sikre lik rett til tilgang for barn med nedsatt funksjonsevne;

(e) **Universell utforming**¹⁷: Investering i universell utforming er nødvendig med hensyn til lek, rekreasjons-, kultur-, kunst- og idrettsanlegg, bygninger, utstyr og tjenester, i samsvar med forpliktelser til å fremme inkludering og beskytte barn med nedsatt funksjonsevne fra diskriminering. Statene bør engasjere seg med ikke-statlige aktører for å sikre gjennomføringen av universell utforming i planlegging og produksjon av alt materiell og arenaer, for eksempel tilgjengelige innganger som kan brukes av rullestolbrukere og inkluderende design for lekemiljøer, også de i skolen;

(f) **Kommunal planlegging:** Kommunene bør vurdere tilbudet av leke- og rekreasjonsfasiliteter for å garantere lik tilgang for alle grupper barn, blant annet gjennom konsekvensutredninger om barn. I samsvar med forpliktelsene etter artikkel 31, må offentlig planlegging prioritere etablering av miljøer som fremmer trivsel for barnet. For å oppnå de nødvendige barnevennlige, urbane og rurale miljøene, bør det tas hensyn til blant annet:

- Tilgjengelige inkluderende parker, samfunnshus, idrettsanlegg og lekeplasser som er trygge og kan brukes av alle barn;
- Opprettelse av et trygt bomiljø for fri lek, herunder utforming av soner der spillere, fotgjengere og syklistene har prioritet;
- Offentlige sikkerhetstiltak for å beskytte områder for lek og rekreasjon fra enkeltpersoner eller grupper som truer barns sikkerhet;
- Tilbud om tilgang til anlagte grøntområder, store åpne områder og natur til lek og rekreasjon, med trygg, rimelig og tilgjengelig transport;
- Veitrafikktiltak, herunder fartsgrenser, nivåer av forurensning, kryssinger på skoleveien, trafikklys, og beroligende tiltak for å sikre barns rett til å leke trygt innenfor sine lokalsamfunn;

¹⁷ Begrepet «universell utforming» ble skapt av Ronald Mace for å beskrive konseptet om å designe alle produkter og det bygde miljøet til å være estetisk og brukbart i størst mulig grad av alle, uavhengig av alder, evner eller status i livet; se også art. 4, para. 1 (f) i konvensjonen om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne.

- Lage klubber, idrettsanlegg, organiserte leker og aktiviteter for både jenter og gutter i alle aldre og fra alle samfunn;
- Dedikerte og rimelige kulturelle aktiviteter for barn i alle aldre og fra alle miljøer, inkludert teater, dans, musikk, kunstutstillinger, bibliotek og kino. Slike anskaffelser bør omfatte muligheter for barn til å produsere og skape sine egne kulturelle former, samt eksponering for aktiviteter som lages av voksne for barn;
- Gjennomgang av all kulturpolicy, programmer og institusjoner for å sikre tilgjengelighet og relevans for alle barn, og for å sikre at de tar hensyn til behovene og forventningene til barna og støtter deres voksende kulturelle praksis;

(g) **Skoler:** Utdanningsmiljøer bør spille en viktig rolle i å oppfylle sine forpliktelser i henhold til artikkel 31, herunder:

- **Omgivelsenes fysiske miljø:** Partene skal ta sikte på å sikre at det tilbys tilstrekkelig innendørs og utendørs plass for å legge til rette for lek, sport, spill og drama, under og rundt skoletiden; aktiv promotering av like muligheter for både jenter og gutter til å leke; tilstrekkelige sanitærforhold for gutter og jenter; lekeplasser, lekelandskap og utstyr som er trygt og skikkelig og jevnlig inspisert; lekeplasser med hensiktsmessige grenser; utstyr og områder designet for å aktivere alle barn, inkludert barn med nedsatt funksjonsevne, til å delta på like vilkår; lekeområder som har muligheter for alle former for lek; plassering og utforming av lekeområder med tilstrekkelig beskyttelse og med involvering av barn i design og utvikling;
- **Oppbygging av dagen:** Lovbestemmelser, innbefattet lekser, skal garantere riktig tidspunkt i løpet av dagen for å sikre at barn har tilstrekkelig mulighet for hvile og lek, i samsvar med deres alder og utviklingsbehov;
- **Skolepensum:** I samsvar med forpliktelser i henhold til artikkel 29 om utdanningens formål, skal passende tid og kompetanse fordeles innenfor skolens læreplan for at barn skal lære, delta i og skape kulturelle og kunstneriske aktiviteter, inkludert musikk, drama, litteratur, poesi og kunst, samt sport og spill,¹⁸
- **Utdanningspedagogikk:** Læringsmiljøer bør være aktive og deltakende og tilby, spesielt i de tidlige årene, lekeaktiviteter og former for engasjement;

(h) **Opplæring og kapasitetsbygging:** Alle fagfolk som arbeider med eller for barn, eller hvis arbeid har konsekvenser for barn (offentlige tjenestemenn, lærere, helsearbeidere, sosialarbeidere, barne- og omsorgsarbeidere, planleggere og arkitekter, etc.), bør få systematisk og kontinuerlig opplæring om menneskerettighetene for barn, herunder rettighetene som er nedfelt i artikkel 31. Slik opplæring bør omfatte veiledning om hvordan å skape og opprettholde miljøer der rettighetene etter artikkel 31 mest effektivt kan realiseres av alle barn.

59. **Internasjonalt samarbeid:** Komiteen oppfordrer til internasjonalt samarbeid i realiseringen av de rettighetene som er fastsatt i artikkel 31 gjennom aktivt engasjement fra FN-organisasjoner, inkludert UNICEF, UNESCO, UNHCR, FNs Habitat, UNOSDP, UNDP, UNEP og WHO, så vel som internasjonale, nasjonale og lokale frivillige organisasjoner.

¹⁸ Generell kommentar nr. 1 (2001) om målene til utdannelsen.

IX. Formidling

60. Komitéen anbefaler partene å formidle denne generelle kommentaren bredt innenfor statlige og administrative strukturer, til foreldre, andre omsorgspersoner, barn, faglige organisasjoner, lokalsamfunn og det sivile samfunnet for øvrig. Alle kanaler for formidling, herunder trykte medier, Internett og barnas egne kommunikasjonsmidler bør brukes. Dette vil gjøre det nødvendig å oversette til relevante språk, inkludert tegnspråk, punktskrift og formater som er lett å lese for barn med nedsatt funksjonsevne. Det krever også at kulturtilpassende og barnevennlige versjoner gjøres tilgjengelig.

61. Partene oppfordres også til å rapportere fullstendig til Komitéen for barnets rettigheter om de tiltakene de har vedtatt for å fremme full gjennomføring av artikkel 31 for alle barn.
